

VALDA OŠS-LAMONDE (1935–1968): PIRMĀ LATVIETE – CIVILĀS AVIĀCIJAS PILOTE AUSTRĀLIJĀ

LĀSMA GAITNIECE*,

Rīgas Tehniskā universitāte

Kopsavilkums. Raksts veltīts liepājnieku Ošu dzimtai, kas Otrā pasaules kara beigās devās emigrācijā un 20. gadsimta 40. gadu beigās nonāca Austrālijā, kur Valda Ošs-Lamonde veidoja savu karjeru un ģimeni. Tēva ietekmē viņa interesējās par civilo aviāciju un kļuva par pirmo latviešu sievieti – civilās aviācijas piloti Austrālijā. Taču toreiz sievietēm atļāva lidot tikai viena aviokompānija, kas tika slēgta, un V. Ošs-Lamondes pilotēs gaitas ilga vien 10 mēnešu. Lai gan viņa atrada darbu birojā, izveidoja ģimeni, V. Ošs-Lamonde nebija laimīga, jo neguva papildījumu nedz profesijā, nedz ģimenē. Smagie pārdzīvojumi pārvilka svītru ne tikai Valdas, bet arī viņas vecāku dzīvei. Rakstā pirmoreiz apkopota informācija par mazzināmo pirmo latviešu sievieti, kura dzīvoja un neilgu laiku strādāja par piloti Austrālijā.

Atslēgas vārdi: Valda Ošs-Lamonde, bēgļi Austrālijā, civilā aviācija, sieviete-pilote.

Ievads

Lai gan latviete Valda Ošs-Lamonde ir pirmā sieviete – civilās aviācijas pilote Austrālijā, viņas dzīvesstāsts un profesionālā darbība plašākai sabiedrībai nav zināma. V. Ošs-Lamondes dzīvesstāsts ir līdzīgs daudz citu latviešu, kuri dzimuši starpkaru laikā un Otrā pasaules kara laikā devušies emigrācijā, biogrāfijām. Tālu prom no savas un vecāku dzimtenes viņai bija jāveido sava karjera un ģimene. Ar Latvijā palikušajiem radiem 20. gadsimta 50. un 60. gados nebija vēlams sarakstīties un

* Korespondējošais autors.

E-pasts: lasma.gaitniece@rtu.lv

uzturēt kontaktus, jo padomju vara ar aizdomām uzlūkoja ļaudis, kuriem ārzemēs dzīvoja radi. Par spīti tam Ošu ģimenei ar Latvijā palikušajiem radniekiem sarakste tomēr izveidojās, kaut gan 20. gadsimta 60. gadu beigās tā pēkšņi un šķietami neizskaidrojamu iemeslu dēļ pārtrūka. Kāds tam bija iemesls, to Ošu ģimenes radi uzzināja tikai pēc aptuveni 40 gadiem – ģimene Austrālijā bija devusies mūžībā.

Latvijai atgūstot neatkarību, V. Ošs-Lamondes radnieki vēlējās uzzināt kaut ko vairāk par viņu pašu un viņas ģimeni, atjaunot kontaktus, kas bija pārtrūkuši 20. gadsimta 60. gadu nogalē. Atklājās, ka tas vairs nav iespējams, jo latviešu pilote un viņas vecāki jau bija miruši. Skopa informācija par Valdu Ošs-Lamondi publicēta emigrācijas latviešu laikrakstā «Austrālijas Latvietis», kā arī Austrālijas Nacionālo arhīvu (*National Archives of Australia*) mājaslapā. Informācijas vākšanā par latviešu piloti iesaistījās Karaliskā Viktorijas aerokluba (*Royal Victorian Aero Club*) arhīva darbinieks Rekss Hobsons (*Rex Hobson*) un Austrālijas Latviešu Evaņģēliski Luterisko draudžu apvienības (ALELDA) priekšnieks pāvests Jānis Priedkalns, kuru sniegtā informācija palīdzēja veidot rakstu par Valdu Ošs-Lamondi.

Līdz šim publicētajās monogrāfijās [Irbītis; Brūvelis] un pētījumos par Latvijas aviāciju un aviatoriem Valdas Ošs-Lamondes vārds nav pat minēts. Raksta mērķis ir apzināt pirmās latviešu pilotē Austrālijā biogrāfiju, izsekot profesionālajai karjerai un noskaidrot, kas veicinājis viņas interesi par aviāciju. Raksta sagatavošanā izmantoti Latvijas Valsts vēstures arhīva un Karaliskā Viktorijas aerokluba arhīva dokumenti, Latvijas bibliotēku krājums, emigrācijas latviešu laikrakstu publikācijas, kā arī autorei privātā sarakste ar Austrālijas iestāžu amatpersonām. Savukārt par Ošu ģimenes dzīvi pirms došanās bēgļu gaitās informācija iegūta no Liepājas Svētās Annas evaņģēliski luteriskās baznīcas grāmatām, jo šajā draudzē Marija Leontīne un Žanis Oši kristījuši savus bērnus, tostarp Valdu.

Bērnība Latvijā

Valdas Ošs-Lamondes māte Marija Leontīne Ošs, dzimusi Mūrnieks Tulas guberņā Krievijā 1912. gada 3. martā [1], taču ģimene nāk no Liepājas. Viņas vecāki Betija un Indriķis Mūrnieki laulājušies 1903. gada 19. oktobrī Liepājas Svētās Annas latviešu evaņģēliski luteriskajā draudzē [2]. Jaunās ģimenes pirmā meita Anna Aleksandra Lūcija Mūrnieks piedzima Liepājā 1904. gada 1. septembrī, taču pēc tam ģimene pārcēlās uz Krieviju, kur tēvs Indriķis Mūrnieks bija ieguvis dārznieka vietu. Krievijā dzimusi gan Marija Leontīne, gan arī viņas otra māsa Marija Kornēlija Mūrnieks. Neilgi pēc Latvijas Valsts proklamēšanas 1918. gada

18. novembrī Betija Mūrnieks ar savām trim meitām atgriezās Liepājā. Par Indriķi Mūrnieku šajā laikā ziņu vairs nav, domājams, ka viņš ir miris un apbedīts Krievijā. Arī par Marijas Leontīnes izglītību nav izdevies iegūt informāciju.

Valdas Ošs-Lamondes tēvs Žanis Ošs dzimis 1903. gada 8. decembrī Ievas un fabrikas strādnieka Jāņa Ošu ģimenē Liepājā. Viņš mācījies Liepājas Komerckolā un ieguvis rakstveža izglītību, jauneklā gados dzīvojis Cenkonas ielā 16 un Kuršu ielā 21 Liepājā [3]. Ž. Ošs dienējis Kurzemes divīzijas Sakaru rotā, bijis dižkareivis, pēc militārās izglītības – telefonists (iesaukts 1924. gada 25. februārī) [4].

Valda Ošs-Lamonde ir Marijas Leontīnes un Žaņa Ošu pirmais bērns. Viņa dzimusi 1935. gada 6. februārī plkst. 13.30 ārsta Oskara Brēma klīnikā Ūliha ielā 39/41 Liepājā. Ikdienā ar Valdu nodarbojās viņas māte – mājsaimniece, bet tēvs ģimenei pelnīja iztiku, strādājot par pārdevēju.

Pirmās rakstiskās ziņas par Valdu Ošs-Lamondi, kā arī informācija par viņas vecākiem atrodama Liepājas Svētās Annas evaņģēliski luteriskās baznīcas grāmatā saistībā ar kristībām 1938. gada 5. jūnijā. Meiteni kristīja draudzes prāvests Dr. Visvaldis Sanders ar diviem vārdiem – Valda Helga, taču otrais vārds nevienā citā dokumentā vairs netiek uzrādīts. Valdas krustvecāki bija Elvīra Ziemelis (profesija nav norādīta, vienīgā piebilde baznīcas grāmatā – jaunkundze) un veikalnieks Vilis Ziemelis. Ošu ģimenes dzīvesvietas adrese 20. gadsimta 30. gados bija Liepājā, Hermaņa ielā 9 [5].

Nākamais ieraksts Liepājas Svētās Annas evaņģēliski luteriskās baznīcas grāmatā par Ošu ģimeni parādās 1943. gadā saistībā ar dēla Jura Andreja Oša kristībām. Valdas Ošs-Lamondes brālis dzimis 1942. gada 20. decembrī Peldu ielā 30 Liepājā (mājdzemdībās). Viņu 1943. gada 25. aprīlī kristījis prāvests Kristaps Valters. Vecāki par kūmām bija aicinājuši Marijas Leontīnes Ošs vecāko māsu Annu Aleksandru Ģibieti (dzimusi Mūrnieks) un Andreju Krūtaini. Baznīcas grāmatā atrodamas arī ziņas, ka šajā laikā Žanis Ošs strādājis Liepājas metalurģiskajā fabrikā par meistaru [6].

Bēgļu gaitas un dzīve Austrālijā

Otrā pasaules kara laikā Ošu ģimene Latviju atstāja, dodoties bēgļu gaitās. Pieļaujams, ka galvenais iemesls šādai rīcībai bija Žaņa Oša darbība Latvijas Aizsargu organizācijas Liepājas aizsargu eskadrijā (no 1935. gada 21. augusta – aizsargu aviācijā) [7]. Latvijas pirmās brīvvalsts laikā Aizsargu organizācijas Aizsargu aviācijas (AA) nodaļa, ko 1931. gada 8. augustā nodibināja atvaļinātais virsleitnants Alfrēds Valleika (1889–1941), jaunu vīriešu vidū, kuri vēlējās apgūt lidotprasmī vai

arī uzlabot savas iemaņas, bija ļoti iecienīta. «Pa šiem gadiem AA dalībnieku skaits pieauga līdz 500, 60 no tiem bija piloti. Lidmašīnu skaits bija tuvu trīsdesmit,» raksta aviokonstruktors, Latvijas Zinātņu akadēmijas Goda doktors inženierzinātnēs Kārlis Irbītis (1904–1997), piebilstot, ka «daudzi AA dalībnieki tika arestēti un izsūtīti uz Sibīriju» [8]. Identiski šo situāciju, kad padomju varas pārstāvji vērsās pret AA dalībniekiem un ne tikai viņiem vien, monogrāfijā atspoguļojis aviācijas vēsturnieks Edvīns Brūvelis: «Sevišķi aktīvi komunistiskā režīma drošības iestādes vērsās pret Aizsargu aviācijas pulku Spilvē, Kara aviācijas pulka rezervi, pilotiem, tehnisko personālu un pulka pārvaldi, Aizsargu organizācijas elites vienību. Daudzus deportēto sarakstos minētos latviešu aviatorus pēc ieslodzīšanas nometnēs Otrā pasaules kara sākumā tiesāja un sodīja, sevišķi augstāko pakāpju virsniekus, sākot ar kapteiņa dienesta pakāpēm» [9].

Precīzu datumu, kad Ošu ģimene aizbrauca no Liepājas, nav izdevies noskaidrot. Zināms, ka tas noticis pēc 1943. gada 25. aprīļa, jo, kā minēts iepriekš, šajā datumā Liepājas Svētās Annas evaņģēliski luteriskajā baznīcā kristīts Juris Andrejs Ošs.

Austrālijas Nacionālā arhīvu (*National Archives of Australia*) mājaslapā pieejama informācija, ka Ošu ģimene četru cilvēku sastāvā 1949. gada 4. jūlijā no Neapoles pilsētas ostas Itālijā ar kuģi «*Skaugum*» devās ceļā uz Austrāliju [10]. Brauciena garums – 10 000 jūdzes. Pamatojoties uz šīm ziņām, iespējams secināt, ka Ošu ģimene pirms izceļošanas uz Austrāliju uzturējusies bēgļu nometnē Itālijā, no kurienes kopš 1949. gada uz Austrāliju un Kanādu no Neapoles ostas Itālijā izceļoja arī latvieši. «Pirms tam īsāku vai ilgāku laiku aizbraucējiem nācās pavadīt *IRO* nometnē Banjoli pie Neapoles. Neapole atradusies jūras krastā ar skatu uz Kapri salu un Vezuvu,» raksta literatūrzinātniece Inguna Daukste-Silasproģe [11]. Dzīves apstākļus šajā nometnē Aleksandrs Gārša attēlojis šādi: «Nonācām Banjoli transita nometnē Neapolē – atkal aiz dzeloņstieplu žoga. Ēdiens – galvenokārt dažāda veida makaroni tomātu mērcē. ..Beidzot pienāca ziņa, ka jādodas uz kuģi Neapoles ostā» [12].

Arī pēc ierašanās Austrālijā baltiešu bēgļiem kāds laiks bija jāpavada tranzīta nometnēs. Ošu ģimene tika izmitināta Bonegillas imigrācijas nometnē (*Bonegilla Immigration Reception and Training Centre*) Murejas upes krastā, Viktorijas štatā, Austrālijas ziemeļaustrumos. Pirmos iespaidus, ierodoties zaļajā kontinentā, aprakstījis laikraksta «Austrālijas Latvietis» ilggadējais redaktors Emīls Dēliņš (1921–2004). Pēc nokāpšanas no norvēģu tvaikoņa «*Skaugum*» klāja sekoja brauciens «senatnīgos vagonos vispirms cauri Portmelburnas sarūsējušo skārda būdu labirintam un pēc tam pa saulē izdegušo Viktorijas vidieni un Bonegillas armijas nometnes barakām. Sekoja pakāpeniska nomierināšanās, aprašana, kārtošāns un pošāns pastāvīgai dzīvei» [13].

Informācija par Ošu ģimenes tālākajām gaitām Austrālijā gūstama no 1951. gada nogalē publicēta raksta laikrakstā «*Gippsland Times*». Tajā vēstīts, ka Gippslandes (*Gippsland*) apgabala Seilas (*Sale*) pilsētas vidusskolā ir divu novirzienu klases un nosaukti abu klašu vislabāko skolēnu vārdi. Tie bija Jānis Priedkalns un Valda Ošs, kurai tai laikā bija 16 gadu [14]. Savukārt vēl pēc pāris gadiem – 1954. gada aprīlī – Melburnas Evaņģēliski luteriskajā latviešu draudzē notika Valdas Ošs iesvētības. Viņu iesvētīja prāvests Arnolds Grosbahs [15].

Nav precīzi zināms, kad Ošu ģimene atstāja imigrācijas nometni un sāka patstāvīgu dzīvi. Pēc vēstulēm, ko Marija Leontīne Ošs uz Liepāju sūtījusi māšai Annai Aleksandrai Ģibietis, konstatēts, ka tas noticis aptuveni 50. gadu vidū. Pirmie saglabājušies sūtījumi ir fotogrāfijas, datētas ar 1957. gadu. Tajā laikā Ošu ģimene dzīvojusi Viktorijas štata galvaspilsētas Melburnas priekšpilsētā Koburgā (*Coburg*) – viņiem piederējusi neliela mājiņa ar rožu dārzu tās priekšā [16].

Sapņu piepildījums – civilās aviācijas pilotē

Pēc skolas beigšanas Valda Ošs sāka mācīties lidot, kas tais laikos sievietei bija ļoti neparasta izvēle. Dokumentāri nav iespējams pierādīt, cik lielā mērā Žaņa Oša darbība Aizsargu aviācijā ietekmējusi meitas profesionālo izvēli, taču jāatzīst, ka ietekme tomēr ir bijusi. Latviešu emigrācijas laikraksta «Austrālijas Latvietis» 1956. gada 10. marta numurā, kad jaunieta bija sasniegusi pilngadību – 21 gada vecumu, lasāms: «Ja Valda Oša tagad lido, tad tā ir tikai senu ilūziju piepildīšanās. Vēlēšanās lidot

1. attēls. Ošu ģimene 60. gadu vidū Austrālijā. No kreisās: Žanis Ošs, Juris Andrejs Ošs, Marija Leontīne Ošs, Jura Andreja draugs Džordžs (George) un Valda Ošs-Lamonde. Foto no autorei privātā arhīva.

Valda Ošs-Lamonde
(1935–1968):
pirmā latviete –
civilās aviācijas
pilote Austrālijā

2. attēls. Valda Ošs-Lamonde
1960. g. lidotājas formā [20].

bijusi jau ļoti ilgi pirms 21. dzimšanas dienas. Varbūt tas tādēļ, ka arī viņas tēvs kādreiz Latvijā lidojis aizsargu organizācijas aviācijā. Ja nu vēl ievēro, ka arī Valdas 13. g. v.¹ brālis Juris ir «kā uzburts» uz lidošanu, tad šī vēlēšanās uzskatāma jau par gandrīz vai iedzimtu «vājību» [17].

Edvīns Brūvelis monogrāfijā «Latviešu lidotāji zem svešiem karoģiem» (2014) latviešu pilotiem, kuri bija spiesti dzīvot svešumā, veltījis atsevišķu nodaļu – «Latviešu lidotāji rietumu pasaulē». Monogrāfijas autors raksturojis latviešu pilotu, kuri savu karjeru bijuši spiesti veidot emigrācijā, situāciju: «Latvieši, kas kļuva par lidotājiem ārpus Latvijas un PSRS, pēc savas izcelsmes bija latviešu emigrantu bērni. Viņi kopā ar vecākiem bija pametuši dzimteni pēc Latvijas padomju okupācijas. ..Vēlāk viņi kļuva par jaunāko latviešu aviācijas paaudzi, kas izglītojās jau ārpus Latvijas. ..Lielākā daļa savu lidotāja ceļu sāka aeroklubos, bet pēc tam absolvēja militārās aviācijas skolas» [18]. Tieši šāds karjeras sākums veidojās arī Valdai Ošs, kura, sekojot aicinājumam, 1955. gada septembrī sāka apmeklēt sporta lidotāju kursus Karaliskajā Viktorijas aeroklubā, taču līdz augstskolas solam objektīvu iemeslu dēļ netika. Lidošanas kursi, īpaši kopā ar instruktoru, bijuši ļoti dārgi, tāpēc, lai tos varētu atļauties, Valda strādājusi un pelnījusi šim nolūkam naudu. Intervijā emigrācijas latviešu laikraksta «Austrālijas Latvietis» korespondentam viņa šai savas dzīves posmā atzina: «Pagaidām lidošana man ir tikai mīļš un skaists sports, tāpat kā citiem teniss, peldēšana vai ritenbraukšana» [19]. Lidotājas licenci bija plānots iegūt 1956. gadā, kas arī izdevās.

¹ 13 gadus vecais.

Atbildi uz jautājumu, vai ar lidošanu Valda Ošs plāno saistīt arī savu profesionālo karjeru, viņa korespondentam nesniedza.

Pēc kursu beigšanas un licences iegūšanas Valda Ošs sāka darbu aviokompānijā «*Southern Airlines*», kur par iekšējās gaisa satiksmes pilotēm, pārvadājot pasažierus, drīkstēja strādāt arī sievietes. Diemžēl iespēja strādāt savā izvēlētajā profesijā nebija ilga, jo Austrālijā pastāvēja tikai viena lidmašīnu sabiedrība, kas šādā nozarē atļāva strādāt sievietēm, bet tā tika likvidēta, un «Valdai līdz ar to lidošanu vajadzēja izbeigt, un labākais, ko viņa varēja pēc tam izvēlēties, bija biroja darbs citā gaisa satiksmes sabiedrībā, kur tagad Melburnā arī strādā... Valda jūtas ļoti nelaimīga: viss, pēc kā tā centās un ziedoja līdzekļus, ilga tikai 10 mēnešu.. Lielajai dzīvei tas ir pārāk īss sapnis» [20].

2010. gadā nāca klajā Rozemarijas Arnoldas (*Rosemary Arnold*) vēsturiskas ievirzes grāmata angļu valodā «*First Females above Australia*» («Pirmās sievietes virs Austrālijas»). Autore kopā ar vairāku citu sieviešu – civilās aviācijas pilošu – vārdiem pieminējusi arī Valdu Ošs-Lamondi. Vēstījums par viņu gan ir pavisam skops, turklāt ļoti kļūdainis – neprecizitātes konstatējamās pat pilotēs vārdā un uzvārdā [21].

Ģimenes dzīve un traģiskais noslēgums

Par Valdas Ošs-Lamondes turpmākajām darba gaitām ziņas nav pieejamas, taču ir samērā skopa informācija, kā tālāk izvērtās viņas privātā dzīve. 1960. gada 2. janvārī Valda salaulājās ar Baironu Hjū Lamondū (*Byron Hugh Lamond*; 1922–1995), kurš bija par viņu 13 gadu vecāks un profesionālajā jomā arī saistīts ar aviāciju. Ģimenē piedzima dēls Gregors, kuram ārsti diagnosticēja autiskā spektra traucējumus [22].

Laulība ilga astoņus gadus, līdz 1968. gada 24. oktobrī Valda Ošs-Lamonde izlēma noslēgt rēķinus ar dzīvi, izdarot suicīdu. Bēres notika Melburnas Svētā Jāņa evaņģēliski luteriskās latviešu draudzes Folknera kapsētā (*Fawkner Memorial Park*) 1968. gada 28. oktobrī. Atvadu ceremoniju vadīja luterāņu mācītājs Elmārs Kociņš [23].

Iespējams, neizturot likteņa triecienu, 1969. gada 3. februārī savu dzīvi labprātīgi izlēma beigt arī Marija Leontīne Ošs. Līdz viņas 57 gadu dzimšanas dienai bija palicis precīzi mēnesis, taču nu viņa tika apbedīta blakus meitai.

Pagāja vien pāris gadu, kuru laikā atlikušie ģimenes locekļi – Žanis Ošs, viņa dēls Juris Andrejs Ošs ar savu dzīvesbiedri pārcēlās uz Araratas pilsētiņu (*Ararat*), kas atrodas 205 kilometrus uz rietumiem no Melburnas. Nākamā un arī pēdējā Ošu ģimenes «melnā diena» pienāca 1972. gada 12. februārī, kad, sekojot meitai un dzīvesbiedrei, no dzīves labprātīgi šķīrās arī Žanis Ošs [24].

Latvijā palikušie radi ilgus gadus dzīvoja neziņā, kādēļ ar Ošu ģimeni pēkšņi pārtrūkusi sarakste. Pagāja aptuveni 40 gadu, līdz izdevās noskaidrot, kas pāris gadu laikā bija noticis ar šiem cilvēkiem. Par bijušās liepājnieces un viņas ģimenes likteni 2015. gada februārī Liepājas Centrālajā zinātniskajā bibliotēkā ikviens varēja aplūkot nelielu izstādi «Liepājas meitene Austrālijas debesīs», kas bija veltīta civilās aviācijas pilotē Valdas Ošs-Lamondes (1935–1968) piemiņai un kuras veidošanā iesaistījās raksta autore. Diemžēl par Valdas Ošs-Lamondes dēlu Gregoru Lamondū, viņa turpmāko dzīvi nav izdevies iegūt nekādu informāciju.

Apkopojot materiālus par Ošu ģimeni un Valdas Ošs-Lamondes dzīvi, tika veikta sarakste ar dažādām organizācijām Austrālijā un izpētīti arhīvu dokumenti Latvijā. Jāsecina, ka ne vienmēr ir iespējams iegūt visu nepieciešamo informāciju par inženieriem un par personām, kas strādājuši ar inženierzinātnēm, šoreiz – aviācijas pilotiem, saistītā darbā. Lai gan ziņas par pirmo latviešu piloti-sievieti Austrālijā ir skopas, aviācijas vēsturē viņas vārds tomēr ir ierakstīts gan Latvijā, gan Austrālijā.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

- [1] Nekrologs Marijai Ošs. *Austrālijas Latvietis*, 1969, Nr. 967, 8. lpp.
- [2] Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk LVVA), 235. f., 14. apr., 266. l., 99. lp.
- [3] LVVA, 3699. f., 1. apr., 27.–28. lp.
- [4] LVVA, 1515. f., 1. apr., 150. l., 137. lp.
- [5] Liepājas Svētās Annas evaņģēliski luteriskās baznīcas arhīvs. Liepājas Svētās Annas evaņģēliski luteriskās baznīcas reģistrs, 1938. g.
- [6] Liepājas Svētās Annas evaņģēliski luteriskās baznīcas arhīvs. Liepājas Svētās Annas evaņģēliski luteriskās baznīcas reģistrs, 1943. g.
- [7] LVVA, 3699. f., 1. apr., 27.–28. lp.
- [8] Irbītis, K. *Latvijas aviācija un tās pionieri*. Rīga: Zinātne, 1986, 37. lpp.
- [9] Brūvelis, E. *Latviešu lidotāji zem svešiem karogiem*. Rīga: Vivat!, 2014, 162. lpp.
- [10] Migrant Selection Documents for Displaced Persons who travelled to Australia per Skaugum departing Naples 4 July 1949 [tiešsaiste]. [Skatīts: 2017. g. 2. februārī.] Pieejams: <http://recordsearch.naa.gov.au/SearchNRRetrieve/Interface/DetailsReports/ItemDetail.aspx?Barcode=4367191&isAv=N>
- [11] Daukste-Silasproģe, I. *Tāla zeme, tuvi ļaudis. Latvieši Austrālijā: dzīve, literārais process, personības*. Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2014., 719–733. lpp.
- [12] Gārša, A. Ar zābakiem uz Austrāliju. *Laiks*, 2011, Nr. 9, 12. lpp.
- [13] Dēliņš, E. Pirms 40 gadiem uz Austrāliju. *Austrālijas Latvietis*, 1987, Nr. 1901, 4. lpp.
- [14] Sustained Public Interest in Sale High. *Gippsland Times*, 1951, Nr. 11, S. 888.

- [15] Baznīcas ziņas. *Austrālijas Latvietis*, 1954, Nr. 326, 3. lpp.
- [16] Lāsma Gaitnieces personīgais arhīvs. Marijas Leontīnes Ošs sūtīta fotogrāfija mātai Annai Aleksandrai Ģibietis 1957. gada 28. janvārī.
- [17] Valda lido. Ar lidošanu Austrālijā nodarbojas arvien vairāk latviešu. *Austrālijas Latvietis*, 1956, Nr. 232, 6. lpp.
- [18] Brūvelis, E. *Latviešu lidotāji zem svešiem karogiem*. Rīga: Vivat!, 2014, 327. lpp.
- [19] Valda lido. Ar lidošanu Austrālijā nodarbojas arvien vairāk latviešu. *Austrālijas Latvietis*, 1956, Nr. 326, 3. lpp.
- [20] Nedēļas piezīmes. *Austrālijas Latvietis*, 1960., Nr. 535, 3. lpp.
- [21] Arnold, R. *First Females above Australia. The First One Hundred Years of Australian Women Pilot Firsts 1909-2009*. Sidney: Commemorating Eminent Australian Women, 2010.
- [22] Lāsma Gaitnieces personīgais arhīvs. Valdas un Bairona Hjū Lamonda kāzu fotogrāfija, kas 1960. gadā sūtīta Annai Aleksandrai Ģibietis.
- [23] Nekrologs Valdai Ošs-Lamondei. *Austrālijas Latvietis*, 1968., Nr. 956, 8. lpp.
- [24] Nekrologs Žanim Ošs. *Ararat Advertiser*, 1972, 15. februārī, 4. lpp.

LĀSMA GAITNIECE, Mg. philol., is currently a Latvian language instructor with the Faculty of E-Learning Technologies and Humanities of Riga Technical University and with Riga Business School. She is a member of the Association of Journalists of the Republic of Latvia and of the European Latvian Association. Since 2005, she has been an Associate Professor for the courses of Latvian as a foreign language. She has been a guest lecturer with Johannes Gutenberg University of Mainz (Germany) and University of the West-Hungary (Hungary). In addition to her degrees in linguistics, she has also received a degree in Public Relations. She is the author of multiple publications and several textbooks.

Address: Riga Technical University, Faculty of E-Learning Technologies and Humanities, Kronvalda bulvāris 1, Rīga, LV-1010, Latvia
Phone: +371 29844524
E-mail: lasma.gaitniece@rtu.lv

Lāsma Gaitniece

Valda Oss-Lamond (1935–1968) – the First Latvian Female Pilot of Civil Aviation in Australia

This article tells about the Oss family in Libau, Latvia. At the end of World War II, the Oss family left Latvia for the West and in the 40s of the 20th century emigrated to Australia, where their daughter started her professional career

and married taking the name of Lamond. Under the influence of her father who was interested in civil aviation, she became the first Latvian female pilot in Australia. She got her pilot licence in 1956, and for 10 months she was a pilot with the only airline that accepted female pilots. Finally, the airline ceased operating and she had to look for a job with another airline where she had a job on the ground. She was not able to find a job of a pilot. Her child was terminally ill and she was desperate, which led her to suicide. Her parents followed her on this tragic route. The life and death of Valda Oss-Lamond has been researched thanks to her relatives in Latvia, one of them being the author of this article. Until now, her name has been mentioned in publications in Latvian and English, but her full biography has never been published.

Keywords: Valda Oss-Lamond, fugitives in Australia, civil aviation, female airline pilot.

Ласма Гайтниеце

Валда Ошс-Ламонд (1935–1968) – первая латышка-пилот в гражданской авиации Австралии

Статья посвящена семье Ошс, лиепайчанам, которые в конце Второй мировой войны эмигрировали из Латвии на Запад и в конце 40-х годов XX века оказались в Австралии. Именно там Валда Ошс устраивала свою личную жизнь и карьеру. На ее интерес к гражданской авиации, видимо, повлиял отец, который еще в Латвии также занимался авиацией. В 1956 году В. Ошс получила диплом пилота гражданской авиации и десять месяцев работала в единственной авиакомпании Австралии, допускавшей к такому занятию женщин. В итоге она стала первой латышкой-пилотом гражданской авиации в Австралии. Затем авиакомпанию закрыли, и Валда была вынуждена перейти на работу в бюро другой подобной организации. Затем она вышла замуж за Байрона Хью Ламонда и родила сына. Жизнь, к сожалению, сложилась не так, как хотелось бы – единственный сын оказался больным, летать возможности не было. Тяжелые переживания довели до самоубийства, такой же конец для себя вскоре избрали и ее родители. В прессе и книгах имя Валды Ошс-Ламонд упоминается редко. Полная биография летчицы публикуется впервые.

Ключевые слова: Валда Ошс-Ламонд, беженцы в Австралии, гражданская авиация, женщина-пилот.